Humán erőforrás-menedzsment és demokrácia avagy: mi lesz a negyedik kaszttal?

BODÓ BARNA

Az igazi demokrácia nem jogegyenlőséget jelent, hanem a társadalom minden tagja számára maradéktalan esélyegyenlőséget. Az előadás felelet arra a kérdésre, hogy fatalitás-e a demokrácia?

Előadásom címe talán meglepő kapcsolatot idéz egy általános politológiai kérdés és egy közgazdaság-politikai kérdés között, ugyanakkor jogos a kérdés: miért pont most, miért pont ezen a helyen foglalkozzunk ezzel a kapcsolattal?

Azonnali válasz helyett – reményeim szerint maga az előadás lesz a válasz – a kérdések száma és szintje szaporítható, hiszen – miután az előadást vállaltam – két út áll előttem és, gondolom, bármilyen előadó előtt, aki ezzel a kérdéssel szeretne vagy akar foglalkozni: tartok egy veretes előadást a kérdés összes elméleti fogódzóival, kezdve az Adam Smith-i és David Ricardo-i hagyománnyal. Azért idézem ezt a két személyt, mert mindkettőt elsősorban a közgazdaság tartja számon, és másodsorban voltak a politikai filozófia művelői. Továbbá e keretben érinteni illik az emberi jogok harmadik hullámát jelentő szociális jogokat, amelyek napjaink tematizációs folyamataként egy új diskurzust jelentenek mindarról, amit tennünk kell, akkor, amikor egyrészt a harmadik világ haraghulláma közepén vagyunk, ahonnan mindegyre érkeznek az európai (típusú) helyzetértelmezést tagadó (fájdalmas) jelzések. Másrészt Európa keleti felén igenis az a bizonyos „európai" áll az érdeklődés középpontjában, miközben Észak-Nyugat-Balkánon visszatérő kérdés, hogy az embert milyen szociális jogok illetik meg.

Ebbe a kérdéshalmazba beletartozik egy sor – tudatosan vagy nem, de – megélt vonatkozás, így a környezetvédelem megannyi kérdése, melyekkel szembetalálkozunk, és tudjuk ezekről, hogy emberi jogainkkal kapcsolatos, alapvető elvi kérdésekhez vezetnek el. Utalnék arra a hatalmas szemléletváltásra, amely valamikor a hetvenes évek környékén következett be, és általában az első Rio de Janeiro-i nyilatkozathoz szokták ezt kötni. Nemrég, alig három évtizede ismerte föl az emberiség, hogy a természet nem az övé: mi a természetet nem megörököljük, hanem kölcsön vesszük használatra az unokáinktól. Tehát úgy kell továbbadni mindazt, ami nekünk az élet lehetőségét adja, hogy a jövőben ne legyen gondok forrása. Csak egyetlen egy utalás: az időjárás tapasztalható szélsőséges alakulásának okát-okait pontosan nehéz megjelölni, de hogy ebben benne vannak azok az utóbbi fél évszázad során hozott rossz környezeti döntések, amelyekre annyi a példa térségünkben, abban én biztos vagyok.

A demokrácia egyik klasszikus kérdése az egyenlőségre vonatkozik. Az egyenlőségről szólva nem jogegyenlőségre, hanem esélyegyenlőségre utalok. Jogegyenlőségről könnyű szólni, ez jogalkotási kérdés. A létező törvény – lehetőséget teremt. A polgárt érdeklő kérdés: hogyan léptetik életbe? A törvény megvalósulásának a lehetőségét nevezzük esélynek, és gondunk az esély egyenlősége: ezt kell biztosítani. Hogy például minden kisebbségi ugyanolyan eséllyel – a többségiekével azonos feltételek mellett – járhasson anyanyelvi iskolába. A törvény a keret, ennek kitöltése a mindennapok döntéseit meghatározó konkrét lehetőség. Miközben törvény szavatolja az anyanyelvi kisebbségi oktatás megszervezését, a Năstase-kabinet – gazdaságossági szempontú – körzetesítési politikája kisebbségi iskolákat sorvaszt el, mindenekelőtt a szórványban.

Illendő volna a maga jelentőségében és átfogó voltát érzékeltetően feltenni a kérdést: miként kell kezelni a diverzitást, miként rendezkedik be a társadalom a – kulturális – másság kezelésére? Mert miközben szólamokat hallunk arról, hogy mindenkinek helye van a Nap alatt, a köznapi gyakorlat szerint szinte nincs terület, ahol a másság fájdalmas kizárására ne lennének példák. A törvény alkalmazója – egy állami hivatal – kidolgoz egy megoldási változatot. A jó javaslat kidolgozójának nem csupán alaposan ismernie kell a kezelendő helyzetet, de értenie is kell azt – empátiát követelő módon. Milyen egyedi megoldást alakíthat ki az a többség, amely a peremhelyzet sajátosságait nem, vagy csak mint kuriózumot ismeri? A diverzitás tisztelete – vagyis: elfogadása – azt jelentené, hogy a döntés felelőssége a sajátost hordozó kérdésekben átkerül a másságot hordozók közösségéhez, illetve első lépésként vétójoguk van az alkalmazandó megoldást illetően. Hol állunk mi ettől…

Hadd sokasítsam azon témákat, amelyekről úgy érzem, ebbe a témakörbe tartoznak: Irak még mindig egy fájlón zajló történet. Zajló: áldozatokkal és hatalmas dilemmákkal. Hatalmas dilemmákkal, hiszen mindannyiunk számára nagy kérdés, az általános igazság nevében mikor és hogyan lehet beavatkozni. Ha figyelmeztetnének, hogy ez nem tartozik ide, akkor azt mondom, igenis ide tartozik. A demokrácia a má-